

Colecția THEOLOGICA

COSTUL UCENICIEI

Figură celebră a rezistenței germane în fața regimului nazist, DIETRICH BONHOEFFER s-a născut în Breslau (oraș care în 1945 a fost cedat Poloniei, sub numele de Wrocław) într-o familie cu 8 copii. Tatăl său era neurolog și psihiatrist, iar mama profesoară. Dietrich a studiat teologia la Tübingen și Berlin, iar în 1931 a fost ordonat ca pastor luteran. În același an, începe să predea teologie sistematică la Universitatea din Berlin. Între timp însă, ca urmare a unui stagiu în Statele Unite, ajunge în contact cu teologia afro-americană, care vorbea despre dreptate socială, într-un context în care mișcările pentru drepturi civile, inspirate de Martin Luther King jr., erau încă departe. De asemenea, influența lui Reinhold Niebuhr, pe care l-a întâlnit la Union Theological Seminary, în aceeași perioadă, a fost importantă pentru gândirea etică și socială a lui Bonhoeffer. În 1933, național-socialiștii lui Hitler preiau puterea, iar Bonhoeffer protestează de la bun început. Din nefericire însă, luteranii cu vederi politice național-socialiste vor câștiga alegerile în Biserica Evanghelică germană supunând, de facto, biserica regimului politic. În 1934, va fi întemeiată „Biserica Mărturisitoare”, care, într-un sinod reunit la Barmen, va adopta faimoasa „Declarație Teologică de la Barmen”, concepută în principal de Karl Barth și avându-i între semnatari pe Dietrich Bonhoeffer. Începând cu 1935, Bonhoeffer va conduce un seminar al Bisericii Mărturisitoare, care va fi închis în 1937, iar încercarea de continuare clandestină va fi sistată de Gestapo în 1940.

În toată această perioadă, Bonhoeffer va fi în contact cu lideri ai altor biserici creștine din Europa, de la care încearcă să obțină ieșirea din neutralitate și sprijin pentru Biserica Mărturisitoare, care se opunea atât Bisericii Evanghelice aservite, cât și regimului nazist ca atare.

După 1940, va intra în contact cu serviciul de spionaj al armatei (așa-numitul *Abwehr*), condus de Wilhelm Canaris. În interiorul acestui grup se va naște ideea unui atentat împotriva lui Hitler. Atentatul eșuat va avea loc pe 20 iulie 1944, iar ulterior toți cei asociați cu această tentativă de asasinat a Führerului au fost condamnați la moarte. Bonhoeffer fusese deja arestat, încă din 5 aprilie 1943, deci înainte să fie descoperită legătura lui cu organizatorii complotului, și continua activitatea teologică din închisoare. În bogata corespondență ce datează din perioada detenției, Bonhoeffer explorează teme teologice noi, anticipând că biserica va trece prin schimbări majore în epoca următoare. După descoperirea complotului, este condamnat și executat prin spânzurare în 9 aprilie 1945.

Teolog luteran evanghelic de orientare neo-ortodoxă – școală din care face parte și Karl Barth – Bonhoeffer a lăsat o operă consistentă elaborată într-o perioadă scurtă, dar marcată de schimbări bruște și traumatizante, la nivel politic și social. Dintre lucrările sale, amintim: *Sanctorum Communio* (teza de doctorat), *Viața împreună și Psalmii*, *Etik* [Etica], *Widerstand und Ergebung: Briefe und Aufzeichnungen aus der Haft* [Rezistență și capitulare: scrisori și însemnări din închisoare].

DIETRICH BONHOEFFER

COSTUL UCENICIEI

Ediția a III-a, revizuită

Traducere de Ligia Taloș
Prefață de Christiane Tietz

Oradea, 2025

Traducere după originalul în limba germană, *Nachfolge*,
de Dietrich Bonhoeffer

© 2025, Editura Decenu.eu, pentru prezenta ediție

Orice reproducere, totală sau parțială, a acestei lucrări este permisă
numai cu acordul scris al editurii.

Dacă nu există altă mențiune, textele biblice au fost preluate din Biblia,
Ediția Dumitru Cornilescu revizuită (EDCR) © 2019, 2022 Societatea
Biblică Interconfesională (SBIR) / British and Foreign Bible Society
(BFBS).

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

BONHOEFFER, DIETRICH

Costul uceniciei / Dietrich Bonhoeffer ; trad. de Ligia Taloș ; pref.
de Christiane Tietz. - Ed. a 3-a, reviz.. - Oradea : Decenu.eu, 2025

Conține bibliografie

ISBN 978-630-6658-14-5

I. Taloș, Ligia (trad.)

II. Tietz, Christiane (pref.)

2

Redactor și referent științific: Emanuel Conțac

Revizuirea ediției: Teofil Stanciu & Emanuel Conțac

Tehnoredactare: Gabi Giulușan

Concepție grafică și coperta: Gabi Giulușan

Imaginea de pe copertă: Pietro da Cortona, „Chemarea Sfinților Petru
și Andrei”, 1629

Editura Decenu.eu

Oradea, Aleea Godju, nr. 2

Web: libraria.decenu.eu

Tel./WhatsApp: 0720.770.282

Email: libraria@decenu.eu

Tipar executat de Print Expert, Oradea

Prefața autorului

Este un fapt evident că în vremuri de reînnoire a Bisericii Scriptura devine mai bogată. Dincolo de sloganurile și de chemările la luptă necesare în Bătălia pentru Biserică,¹ clocotește o căutare și o întrebare stăruitoare despre Isus Însuși, Cel care ne preocupă exclusiv. Ce dorește Isus să ne spună? Ce vrea astăzi de la noi? În ce fel ne ajută astăzi să fim creștini fideli? Vrem să știm nu ce dorește să ne spună unul sau altul dintre conducătorii Bisericii, ci ceea ce dorește să ne spună Isus. Când participăm la slujbă, vrem să auzim însuși Cuvântul Lui. Această așteptare contează nu doar pentru noi înșine, ci și pentru cei mulți care s-au înstrăinat de Biserică și de mesajul ei. Și noi suntem de părere că, dacă Isus Însuși și numai El și Cuvântul Său ar fi prezenți printre noi, prin cuvântul predicii, altfel de oameni ar accepta Cuvântul și altfel de oameni l-ar respinge. Nu sugerez că predica din biserica noastră nu este Cuvântul lui Dumnezeu, dar câte sunete discordante, câte legi aspre, omenești, și câte speranțe și încurajări deșarte tulbură Cuvântul curat al lui Isus și îngreunează hotărârea sinceră! Nu este doar vina altora că predicarea noastră (care, negreșit, se vrea a fi despre Hristos) le pare greoaie și dificilă, căci este încărcată cu formule și noțiuni care le sunt necunoscute. Nu este nicidecum adevărat că fiecare

¹ Referire la conflictul dintre Biserica Reichului (*Reichskirche*), controlată de regimul nazist, începând cu septembrie 1933, și Biserica Mărturisitoare, care, prin vocea Sinodului de la Barmen (mai 1934), s-a declarat continuatoarea legitimă a Bisericii Evanghelice Germane (n.red.).

cuvânt critic îndreptat astăzi împotriva predicii noastre constituie o respingere a lui Hristos sau dovada unei porniri anticreștine. Există astăzi mulți care vin la predicile noastre, care vor să le asculte și care totuși, cu tristețe, trebuie să mărturisească, iar și iar, că facem prea anevoios accesul la Hristos. Oare chiar dorim să refuzăm părtășia cu aceștia? Ei cred că nu Cuvântul lui Hristos este cel pe care îl evită, ci că, între ei și Isus, intervin prea multe lucruri omenești, instituționale și doctrinare. Cine dintre noi n-ar ști pe dată toate răspunsurile care pot fi date acestor oameni și prin care poate fi evitată cu ușurință responsabilitatea față de ei? Dar n-ar fi oare un răspuns și să ne întrebăm dacă nu cumva noi înșine stăm în calea Cuvântului lui Isus, prin faptul că ne cramponăm poate prea mult de anumite formulări, de un tip de predicare circumscris vremii, locului și structurii lui sociale? Prin faptul că predicăm poate prea „dogmatic” și prea puțin „pentru viață”, prin faptul că ne place să repetăm la nesfârșit anumite idei din Scriptură și ignorăm astfel alte mesaje importante, prin faptul că predicăm prea mult propriile noastre opinii și convingeri și prea puțin pe Isus Hristos Însuși? Nimic n-ar contrazice mai puternic propria noastră intenție și nimic n-ar fi mai vătămător pentru propovăduirea noastră decât să-i îngreunăm pe cei trudiți și împovărați (pe care Isus îi cheamă la Sine) cu reguli omenești și, astfel, să-i alungăm de la El. Cât de batjocorită ar fi atunci iubirea lui Hristos înaintea creștinilor și a păgânilor! Dar, fiindcă aici întrebările generale și autoînvinovățirile nu sunt de niciun folos, să ne întoarcem la Cuvântul și la chemarea lui Isus Hristos Însuși. Din sărăcia și din îngustimea propriilor noastre convingeri și întrebări, să căutăm lărgimea și bogăția care ne sunt dăruite în Hristos.

Vrem să vorbim despre chemarea la ucenicie, făcută de Hristos. Oare punem, prin aceasta, peste oameni un nou jug, mai greu? La toate regulile omenești, sub care gem sufletele și trupurile lor, să adăugăm încă o suferință, mai aspră și mai necruțătoare? Oare, amintindu-le oamenilor de ucenicia în școala lui Isus, nu facem decât să răsucim un ghimpe și mai ascuțit în conștiința lor neliniștită și rănită? Rostim astfel, pentru a nu știu câta oară în istoria Bisericii, aceste cerințe imposibile, chinuitoare și excentrice, a căror împlinire

ar fi un lux pios, pe care doar câțiva oameni și-l pot permite? N-ar fi, oare, niște cerințe pe care cei ce muncesc și se îngrijesc de pâinea, de slujba și de familia lor să trebuiască să le refuze, ca pe cea mai infamă ispitire a lui Dumnezeu? Se îndeletnicește Biserica cu întemeierea unei stăpâniri spirituale despotice asupra oamenilor, așezând totul, în mod samavolnic, sub amenințarea pedepsei pământești și eterne și poruncind tot ce trebuie să facă un om, dacă vrea să fie mântuit? Aduce Cuvântul Bisericii o nouă tiranie și silnicie peste sufletele oamenilor? Se prea poate ca unii oameni să tânjească după o asemenea servitute. Dar ar putea Biserica să slujească vreodată unui astfel de deziderat?

Când Sfânta Scriptură vorbește despre ucenicie și despre a-L urma pe Isus, ea propovăduiește totodată eliberarea omului de toate regulile omenești, mai cu seamă de tot ce-l apasă, îl împovărează, îi aduce îngrijorare și îi chinuie conștiința. În ucenicie, oamenii leapădă jugul aspru al propriilor legi și iau jugul blând al lui Hristos. Este înlăturată, în felul acesta, seriozitatea poruncilor lui Isus? Nicidecum. Dimpotrivă, abia când întreaga poruncă a lui Isus și chemarea la o ucenicie nelimitată rămân neatinse, este posibilă eliberarea deplină a omului și intrarea în părtășia cu Hristos. Pentru cine ține porunca lui Isus în întregime și ia jugul lui Isus fără cârtire, pentru acela, povara pe care o are de purtat este ușoară. Acela va afla, în apăsarea blândă a jugului, puterea de a merge pe drumul drept, fără să ostenească. Porunca lui Isus este aspră, inuman de aspră, pentru cel care i se împotrivesc. Dar porunca Lui este blândă și ușoară pentru cel care o acceptă de bunăvoie. „Poruncile Lui nu sunt grele” (1 In. 5:3). Porunca lui Isus nu are nimic de-a face cu tratamentele spirituale intensive. Isus nu cere nimic de la noi, fără a ne da și puterea să înfăptuim. Porunca Lui nu vrea nicidecum să nimicească viața, ci s-o mențină, s-o întărească și s-o vindece.

Dar încă ne tulbură întrebarea: Ce ar putea însemna astăzi chemarea la ucenicie, pentru muncitor, omul de afaceri, țăran sau soldat? Nu cumva aici se creează un conflict în existența omului care trăiește în lume și este creștin? Nu devine creștinismul, înțeles ca urmare a lui Isus, posibil doar pentru un număr mic de oameni? Nu înseamnă aceasta o respingere a marii mase de oameni, o disprețuire

a celor slabi și săraci? Nu se tăgăduiește, oare, tocmai prin aceasta, mila nesfârșită a lui Isus Hristos, care a venit la păcătoși și vameși², la săraci și neputincioși, la cei pierduți și deznădăjduiți? Ce vom răspunde la toate acestea? Sunt mulți sau puțini cei care-I aparțin lui Isus? Isus a murit pe cruce singur, părăsit de ucenicii Săi. Lângă El nu atârnav doi dintre apropiatii Lui, ci doi tâlhari. Iar sub cruce se găseau cu toții: dușmani și credincioși, îndoielnici și temători, batjocoritori și convertiți, și către toți aceștia și către păcatul lor se îndreaptă, în acest ceas, rugăciunea de iertare a lui Isus. Iubirea plină de îndurare a lui Dumnezeu trăiește între dușmanii ei.³ Este același Isus Hristos care, prin har, ne cheamă la ucenicie și al cărui har îl mântuiește pe tâlharul de pe cruce, în ultimul său ceas.⁴

Încotro îi va duce chemarea la ucenicie pe cei care îi dau curs? Ce hotărâri și ce despărțiri va aduce cu sine? Cu aceste întrebări trebuie să mergem la Cel care singur are răspunsul. Numai Isus Hristos, Cel care poruncește ucenicia, știe încotro duce acest drum. Noi însă știm că va fi un drum al îndurării, dincolo de orice măsură. Ucenicia înseamnă bucurie.

Astăzi pare atât de greu să mergi cu toată convingerea pe drumul îngust al deciziei Bisericii⁵ și totuși să rămâi în largimea iubirii lui Hristos pentru toți oamenii, în răbdarea, mila și „filantropia”⁶ lui Dumnezeu (Tit 3:4) față de cei slabi și nelegiuți. Totuși cele două trebuie să rămână împreună, căci, altminteri, urmăm căile oamenilor. Fie ca, în seriozitatea deplină a ucenicii, Dumnezeu să ne dea bucurie, în fiecare „Nu” spus păcatului, să fie un „Da” spus păcătosului, iar în fiecare împotrivire a vrăjmașului, să ne dea cuvântul triumfător și cuceritor al Evangheliei. „Veniți la Mine, toți cei osteniți și împovărați, și Eu vă voi da odihnă! Luați jugul Meu asupra voastră și învățați de la Mine, căci Eu sunt blând și smerit cu inima, și veți găsi odihnă pentru sufletele voastre! Căci jugul Meu este plăcut și povara Mea este ușoară.” (Mt. 11:28–30).

² Matei 9:10.

³ Psalmul 110:2b.

⁴ Cf. Luca 23:32–43.

⁵ „Decizia Bisericii” se referă la hotărârea Bisericii Mărturisitoare de a rezista alinierii la ideologia nazistă.

⁶ Iubire de oameni.

Harul costisitor

Harul ieftin este dușmanul de moarte al bisericii noastre. Astăzi, lupta noastră se dă pentru harul care costă scump.

Harul ieftin înseamnă har ca marfă de duzină: iertare ieftină, mângâiere ieftină, sacramente ieftine; harul a devenit tezaurul nescut al Bisericii, din care se distribuie cu mână largă, fără șovăieli și fără limite; har fără preț, har fără costuri. Esența harului, nu-i așa?, ar fi tocmai aceasta: datoria a fost plătită în avans, o dată pentru totdeauna. Și dacă datoria a fost achitată, atunci totul se poate obține pe nimic. Costurile au fost infinite, cum infinite sunt, în consecință, și posibilitățile de folosire și de irosire. Ce-ar mai însemna harul, dacă n-ar fi ieftin?¹

Harul ieftin înseamnă har ca învățătură, ca principiu, ca sistem; înseamnă iertarea păcatelor ca adevăr general valabil, înseamnă dragostea lui Dumnezeu, în chip de concepție creștină despre Dumnezeu. Este suficient să o accepți, ca să capeți numaidecât iertarea de păcate. Biserica adeptă a acestei învățături despre har are în mod nemijlocit parte de el. Într-o astfel de biserică, lumea găsește o acoperire ieftină a păcatelor sale, pe care nu le regretă și de care, tocmai de aceea, nu-și dorește să se elibereze. Harul ieftin înseamnă deci tăgăduirea Cuvântului viu al lui Dumnezeu, tăgăduirea întrupării Cuvântului lui Dumnezeu.

¹ În această primă secțiune care descrie „harul ieftin”, Bonhoeffer descrie, cu ironie mușcătoare, concepția greșită despre har pe care a întâlnit-o la unii dintre contemporanii săi. Această critică preliminară este urmată de prezentarea „harului costisitor” (n.red.).

Harul ieftin înseamnă justificarea păcatului, nu a păcătosului. De vreme ce harul face totul de la sine, toate pot să rămână ca înainte. „O, ce-n zadar mi-s faptele.” Lumea rămâne lume, iar noi rămânem păcătoși „și-n cea mai bună viață”². Așadar, creștinul n-are decât să trăiască precum lumea, să se conformeze chipului ei în toate lucrurile și să nu se încumete să trăiască – precum ereticii de entuziaști³ – sub har, o altfel de viață decât cea trăită cândva sub stăpânirea păcatului! Nu cumva să se revolte împotriva harului, să profaneze harul măreț și ieftin, să instituie o nouă religie a slovei, încercând să trăiască o viață de ascultare a poruncilor lui Isus Hristos! Lumea a fost justificată prin har, de aceea, creștinul – ca să-l ia în serios și ca să nu se împotrivescă acestui har de neînlocuit – poate să trăiască precum restul lumii! Cu siguranță că și-ar dori să facă ceva ieșit din comun, iar a nu face nimic înseamnă, fără îndoială, cea mai grea renunțare, fiind nevoit să trăiască în mod lumesc. Însă trebuie să ajungă la această renunțare, să practice lepădarea de sine, nu cumva să se deosebească de lume, prin viața lui. Într-atât trebuie să lase harul să fie cu adevărat har, încât să nu zdruncine credința lumii în acest har ieftin. Creștinul n-are decât să se consoleze în starea lui lumească, în această renunțare imperativă, asumată de dragul lumii – ba nu, de dragul harului – și să se simtă sigur (*securus*) că posedă harul, care face totul de la sine. Așadar, creștinul să nu accepte ucenicia, ci să-și găsească mângâierea în har! Harul ieftin înseamnă justificarea păcatului, nu justificarea păcătosului gata de căință, care se lasă de păcat și se întoarce; harul ieftin nu înseamnă acea iertare de păcate care ne desparte de păcat. Harul ieftin este cel de care dispunem noi înșine.

Harul ieftin înseamnă predicarea iertării, fără pocăință, înseamnă botez, fără disciplină bisericească, euharistie, fără mărturisirea păcatelor, absolvirea de păcat, fără spovedanie. Harul ieftin este un har fără ucenicie, un har fără cruce, un har fără Isus Hristos cel întrupat și viu.

² Martin Luther, „Aus tiefer Not schrei ich zu dir”.

³ Curent religios din perioada Reformei, cu așteptări apocaliptice intense. A fost criticat vehement de Luther (n.tr.).

Harul costisitor este comoara ascunsă într-un ogor, de dragul căreia omul merge și vinde bucuros tot ce are⁴; este mărgăritarul de mare preț, pentru care negustorul renunță la toate bunurile sale⁵; este suveranitatea lui Isus Hristos, de dragul căreia omul își scoate ochiul care îl face să cadă în păcat⁶; este chemarea lui Hristos, pentru care ucenicii părăsesc mrejele și Îl urmează⁷.

Harul costisitor este Evanghelia pe care trebuie să o căutăm necurmat, darul pe care trebuie să-l cerem, ușa la care trebuie să batem.⁸

Este costisitor, pentru că ne cheamă la ucenicie, este har, pentru că ne cheamă la ucenicie în școala lui *Isus Hristos*. Este costisitor, pentru că îl costă pe om viața, este har, pentru că abia așa îi dăruiește viața. Este costisitor, pentru că osândește păcatul, este har, pentru că îl îndreptățește pe păcătos. Mai presus de toate, este costisitor, fiindcă a fost scump pentru Dumnezeu, fiindcă L-a costat pe Dumnezeu viața Fiului Său – „voi ați fost cumpărați cu un preț”⁹ – și fiindcă ceea ce L-a costat scump pe Dumnezeu nu poate fi ieftin pentru noi. Înainte de toate, este har, fiindcă Dumnezeu n-a considerat viața Fiului Său un preț prea mare pentru viața noastră, ci L-a dat pentru noi. Harul costisitor este întruparea lui Dumnezeu.

Harul costisitor este har ca odor sfânt al lui Dumnezeu, care trebuie păzit de lume și care nu trebuie aruncat câinilor.¹⁰ Este Cuvântul viu, Cuvântul lui Dumnezeu, pe care îl rostește El Însuși, după buna Lui plăcere. Ne iese în întâmpinare ca o chemare mărinimoasă la ucenicie în școala lui Isus, vine sub forma unui cuvânt de iertare pentru duhul zdrobit și pentru inima mâhnită¹¹. Este costisitor, pentru că îl silește pe om să ia jugul uceniciei, urmându-L pe Isus Hristos, este har, pentru că Isus spune: „Căci jugul Meu este plăcut și povara Mea este ușoară.”¹²

⁴ Matei 13:44.

⁵ Matei 13:45–46.

⁶ Marcu 9:47 (cf. Mt. 5:29).

⁷ Marcu 1:16–20.

⁸ Matei 7:7.

⁹ 1 Corinteni 6:20.

¹⁰ Matei 7:6.

¹¹ Psalmul 51:19.

¹² Matei 11:30.

De două ori îi este adresată lui Petru chemarea: Urmează-Mă! A fost primul și ultimul cuvânt pe care i l-a adresat Isus ucenicului (Mc. 1:17; In. 21:22). Întreaga lui viață stă între aceste două chemări. Prima dată, la chemarea lui Isus, lângă lacul Ghenezaret, Petru își părăsește mrejele și meseria și Îl urmează pe cuvânt. Ultima dată, Cel Înviat îl întâlnește la vechea lui îndeletnicire, tot lângă Ghenezaret, și încă o dată îi spune: Urmează-Mă! Între aceste două chemări se cuprinde întreaga viață de ucenicie în școala lui Hristos. La mijloc s-a aflat mărturisirea că Isus este Hristosul, Fiul lui Dumnezeu. Lui Petru îi este descoperit de trei ori unul și același lucru, la început, la sfârșit și în Cezareea lui Filip, și anume, că Hristos este Domnul și Dumnezeul lui. Este același har al lui Hristos, care îl cheamă: Urmează-Mă! și care i se revelează în mărturisirea despre Fiul lui Dumnezeu.

În trei rânduri harul îi aține calea lui Petru, un singur har, descoperit în trei moduri diferite; era harul care îi aparținea lui Hristos, nu unul pe care ucenicul și l-a atribuit singur. Era harul lui Hristos Însuși, făcându-l pe ucenic să lase totul de dragul uceniciei¹³, producând în el acea mărturisire pe care lumea în-treagă o va fi socotit blasfematoare, chemându-l pe Petru cel necredincios într-o ultimă părtășie a martiriului și iertându-i, astfel, toate păcatele. În viața lui Petru, harul și ucenicia sunt îngemănate indisolubil. El a primit harul care costă scump.

Odată cu răspândirea creștinismului și cu secularizarea crescândă a Bisericii, cunoașterea harului costisitor s-a pierdut treptat. Lumea a fost încreștinată, harul a devenit bunul obștesc al unei lumi creștine. A început să poată fi obținut pe nimic. Totuși Biserica Romei a păstrat un crâmpel al acestei cunoașteri. A fost crucial faptul că monahismul nu s-a rupt de Biserică și că Biserica a avut înțelepciunea de a accepta monahismul. Aici, la marginea Bisericii, a fost locul unde s-a menținut cunoașterea faptului că harul este costisitor și că presupune ucenicia. Pentru Hristos, oamenii au renunțat la tot ce au avut și au încercat să se conformeze poruncilor lui Isus, printr-un exercițiu de zi cu zi. Prin urmare, viața monahală a devenit un protest viu împotriva secularizării creștinismului,

¹³ Marcu 10:28.

a devalorizării harului. Deși Biserica a tolerat acest protest și nu a îngăduit să se ajungă la o ruptură, l-a relativizat, ba încă a și tras foloase de pe urma lui, prin justificarea propriei vieți seculare. Din acest moment, viața monahală a devenit o performanță individuală, la care imensa majoritate a laicilor nu putea fi constrânsă. Faptul că poruncile lui Isus au ajuns să fie socotite valabile doar pentru un anumit grup de elită s-a dovedit dezastruos, ducând la diferențierea între un standard maxim și unul minim al ascultării creștine. În acest fel, ori de câte ori era criticată pentru secularizarea ei, Biserica invoca posibilitatea trăirii unei vieți monahale în interiorul Bisericii, justificând apoi, comparativ, cealaltă posibilitate, a unei vieți mai ușoare. Așa se face că apelul la înțelegerea inițială a harului costisitor, în forma în care ar fi trebuit să se păstreze în Biserica Romei prin monahism, a ajuns, în mod paradoxal, să constituie tocmai justificarea finală a secularizării Bisericii. Chiar și așa, greșeala fatală a monahismului nu a constatat în faptul că a mers pe calea harului care presupune o ucenicie radicală – cu toate neînțelegerile lui despre conținutul voii lui Isus – ci în faptul că s-a îndepărtat considerabil de creștinismul autentic, permițând ca drumul lui să devină realizarea specială și opțională a câtorva indivizi și pretinzând, prin aceasta, merite deosebite în dreptul său.

În preajma Reformei, când Dumnezeu, prin slujitorul său, Martin Luther, a restaurat Evanghelia harului pur și costisitor, l-a trecut pe acesta prin mănăstire. Luther a fost călugăr; a lăsat totul și a dorit să-L urmeze pe Hristos într-o ascultare deplină. A renunțat la lume și s-a dedicat lucrării creștine. A învățat ascultarea de Hristos și de Biserica Sa, conștient fiind că numai cel care ascultă poate să și creadă. Intrarea în mănăstire l-a costat dedicarea totală a vieții. A eșuat tocmai în încercarea de a ajunge la Dumnezeu pe calea eforturilor proprii. Însă Dumnezeu i-a arătat, prin Scriptură, că ucenia nu este performanța meritorie a câtorva, ci porunca lui Dumnezeu pentru toți creștinii. Lucrarea smerită a uceniei a devenit, în monahism, o realizare meritorie a sfinților. Lepădarea de sine a ucenicului¹⁴ s-a dovedit a fi suprema autoafirmare spirituală a celor evlavioși. Prin urmare, lumea a pătruns în însăși inima

¹⁴ Marcu 8:34.

vieții monahale și a început să lucreze din nou, în cel mai periculos mod cu putință. Fuga monahului de viața lumească s-a dovedit a fi cea mai subtilă formă de iubire a lumii. Când această ultimă posibilitate de a duce o viață evlavioasă a eșuat, Luther a apucat harul. În prăbușirea vieții monahale el a văzut mâna salvatoare a lui Dumnezeu, întinsă prin Isus Hristos. A apucat-o strâns, încredințat că „în zadar mi-s faptele, și-n cea mai bună viață”. Harul care i s-a oferit a fost unul costisitor și i-a zdruncinat întreaga existență. Încă o dată, a trebuit să părăsească mrejele și să meargă după Isus.¹⁵ Întâia oară, când a ales să meargă la mănăstire, a renunțat la toate, mai puțin la sine însuși, la *eul* său evlavios. Acum însă i-a fost luat până și acesta. El a acceptat chemarea la ucenicie nu în baza vreunui merit personal, ci a harului lui Dumnezeu. Nu i s-a spus: „Negreșit, ai păcătuit, însă acum totul este iertat. Rămâi mai departe așa cum ești și consolează-te cu iertarea primită!” Luther a trebuit să părăsească mănăstirea și să revină în lume, nu pentru că lumea în sine era bună și sfântă, ci pentru că mănăstirea nu era cu nimic diferită de lume.

Întoarcerea lui Luther din mănăstire în lume a fost cel mai puternic asalt pe care l-a suferit lumea, din zilele creștinismului timpuriu. Refuzul arătat lumii prin călugărirea sa a fost joacă de copil, în comparație cu refuzul de care lumea a avut parte prin revenirea lui în ea. De această dată, asaltul a fost frontal. Ucenicia trebuia trăită acum în lume. Performanțele obținute, până acum, în circumstanțele și în înlesnirile deosebite ale vieții monahale au devenit datoria fiecărui creștin. Ascultarea deplină de poruncile lui Isus trebuia dovedită în trăirea și în activitățile de zi cu zi. Astfel, conflictul dintre viața creștinului și viața lumii s-a acutizat în mod neașteptat. Creștinul a acceptat confruntarea cu lumea, iar lupta care s-a dat a fost corp la corp.

Nimic n-ar fi mai dezastruos decât să credem, în mod eronat, că Luther, prin redescoperirea Evangheliei harului pur, i-a scutit pe oameni de a mai asculta poruncile lui Isus în lume; descoperirea Reformei ar fi, în acest caz, sfîntirea și justificarea lumii prin harul care aduce nemijlocit iertarea. Dimpotrivă, pentru Luther, vocația

¹⁵ Marcu 1:18.

seculară a creștinului își găsește justificarea numai atunci când în ea se manifestă, cu maximă tărie, protestul său față de lume. Vocația seculară a creștinului poate primi noua recunoaștere adusă de Evanghelie doar în măsura în care acesta o practică, urmându-L pe Hristos. Nu îndreptățirea păcatului, ci îndreptățirea păcătosului a fost cea care l-a determinat pe Luther să părăsească mănăstirea și să se întoarcă în lume. Lui Luther i-a fost dăruit harul costisitor. Har, pentru că a fost o ploaie peste un pământ pârjolit, mângâiere în vreme de necaz, eliberare din robia unui mod de viață autoimpus, iertarea tuturor păcatelor. Costisitor, pentru că nu l-a scutit de fapte, ci a intensificat nespus de mult chemarea la ucenicie. Era har, pentru că a costat atât de mult și a costat atât de mult tocmai fiindcă era har. Acesta a fost secretul Evangheliei Reformei – îndreptățirea păcătosului.

Cu toate acestea, din episodul Reformei, în final n-a învins descoperirea lui Luther cu privire la harul pur și costisitor, ci vigilantul instinct religios al omului pentru locul unde harul se poate obține pe nimic. A fost nevoie doar de o schimbare subtilă, aproape imperceptibilă, de accent, și s-a ajuns la o situație cât se poate de periculoasă și de distrugătoare. Luther susținuse că omul nu poate sta înaintea lui Dumnezeu, oricât de evlavioase ar fi faptele și căile lui, pentru că, în final, se are în vedere pe sine însuși. Aflat în strâmtorare, Luther a primit, prin credință, harul iertării gratuite și necondiționate a tuturor păcatelor. Din această experiență a învățat că harul l-a costat întreaga lui viață și că trebuie să plătească zi de zi acest preț; că harul nu l-a scutit de ucenicie, ci l-a atras și mai mult către ea. Când Luther vorbea despre har, făcea referire și la viața lui, care numai prin har a fost supusă ascultării depline de Hristos. Nu putea să vorbească în alt chip despre har. Luther a spus că numai harul lucrează, iar discipolii lui au reprodus în mod fidel această concepție, cu o singură deosebire: foarte curând, au omis și n-au mai adus în discuție ucenicia, care, pentru Luther, se înțelegea de la sine. Într-adevăr, Luther nu avea nevoie să menționeze acest aspect, deoarece întotdeauna a vorbit ca unul pentru care harul a însemnat cea mai exigentă ucenicie în școala lui Isus. Doctrina discipolilor era inatacabilă, în comparație cu cea a lui Luther; și totuși ea a însemnat sfârșitul și ruina Reformei, ca revelare a harului costisitor al lui

Dumnezeu pe pământ. Îndreptățirea păcătosului în lume a devenit îndreptățirea păcatului și a lumii. Harul costisitor a devenit un har ieftin, fără ucenicie.

Când Luther a spus că faptele sunt în zadar, și-n cea mai bună viață, și că n-au nicio valoare înaintea lui Dumnezeu, că „doar harul și îndurarea aduc iertarea de păcate”, vorbea ca unul care se știa chemat la ucenicie, la renunțare totală, până în acel moment și, iarăși, din acel moment. Pentru Luther, cunoașterea harului a însemnat despărțirea radicală și definitivă de păcatul din viața sa, dar niciodată justificarea lui. Primirea iertării a însemnat renunțarea definitivă și radicală la o viață determinată de propria voință; cunoașterea harului a reprezentat, de fapt, luarea în serios a chemării la ucenicie. Pentru el, harul era întotdeauna un „rezultat”; desigur, unul dumnezeiesc, nicidecum omenesc. Mai târziu, urmașii lui au transformat acest rezultat în premisa majoră a unei socoteli matematice. Aceasta a fost cauza întregului dezastru. Dacă harul este un „rezultat” al vieții creștine, dăruit de Hristos, atunci această viață nu poate fi nicicând scutită de ucenicie. Dar dacă el este premisa majoră a vieții mele creștine, atunci obțin anticipat justificarea păcatelor pe care le voi comite mai târziu în viață. Pot păcătui mai departe, în virtutea acestui har; oricum, lumea este, din principiu, îndreptățită prin el. Mă pot agăța deci de existența mea secular-burgheză, totul rămâne ca mai înainte, iar eu pot să fiu sigur de faptul că sunt acoperit de harul lui Dumnezeu. Sub influența acestui har, întreaga lume a devenit „creștină” și, tot prin acest har, creștinismul s-a secularizat mai mult ca oricând. Conflictul dintre viața creștină și cea secular-burgheză a luat sfârșit. Viața creștină înseamnă, de fapt, să trăiesc în lume, asemenea lumii, să nu mă deosebesc în niciun fel de lume, ba încă nici să nu îngădui – de dragul harului! – să se facă vreo deosebire. Mai înseamnă și să trec, din când în când, din sfera lumii în sfera bisericii, ca să primesc acolo conștientizarea iertării de păcate. Am fost eliberat de obligația uceniei, a urmării lui Isus; iar aceasta, datorită harului ieftin, care este cel mai înverșunat dușman al uceniei și pe care adevărata ucenicie trebuie să-l urască și să-l deteste. Harul, ca premisă, este cât se poate de ieftin; harul, ca rezultat, este unul costisitor. Este înspăimântător să constăți care este miza, în ce fel ajunge să fie formulată

și întrebuintată o doctrină evanghelică. Este vorba despre același principiu al îndreptățirii numai prin har; și totuși întrebuintarea greșită a aceluiasi enunț duce la distrugerea totală a esenței sale.

Când Faust, aflat la sfârșitul unei vieți de strădanii pentru dobândirea cunoașterii, spune: „Văd că nu putem ști nimic”¹⁶, ajunge la un rezultat. După cum arată Kierkegaard, cu totul altă semnificație are declarația, atunci când un student o repetă în primul semestru, vrând astfel să-și justifice lenea. Enunțul este adevărat doar ca rezultat; ca premisă, constituie o autoamăgire, deoarece cunoașterea nu poate fi separată de experiența prin care a fost dobândită. Singurul care poate spune că este îndreptățit numai prin har este cel care, acceptând ucenicia în școala lui Isus, a renunțat la tot ce are. Pentru el, chemarea la ucenicie este un har, iar harul este chemarea însăși. Însă cine folosește acest har pentru a se sustrage uceniciei se înșală singur.

Dar nu s-a apropiat oare Luther însuși în mod periculos de această totală răstălmăcire în înțelegerea harului? Ce înseamnă cuvintele lui Luther: „*Pecca fortiter, sed fortius fide et gaude in Christo*” – „Păcătuiește cu îndrăzneală, dar cu o și mai mare îndrăzneală să crezi și să te bucuri în Hristos”? Așadar, ești un păcătos și nu vei ieși nicicând din păcat. Fie că ești călugăr sau om din lume, fie că vrei să fii evlavios sau ticălos, nu poți scăpa din lațul lumii și păcătuiești. Deci păcătuiește cu încredere – și chiar pe baza harului care ți-a fost dat! Este aceasta o proclamare flagrantă a harului ieftin, un cec în alb pentru păcat, o anulare a uceniciei? Este o invitație blasfematoare de a păcătui cu voia, în temeiul harului? Există vreo ocară mai diabolică adusă harului decât păcătuirea sub paravanul harului dăruit de Dumnezeu? Nu este îndreptățit catehismul catolic să afirme că acesta este păcatul împotriva Duhului Sfânt?

Înțelegerea corectă a cuvintelor lui Luther depinde de distincția dintre rezultat și premisă. Dacă declarația lui Luther constituie premisa pentru o teologie a harului, atunci avem de-a face cu o proclamare a harului ieftin. Însă acest enunț trebuie înțeles nu ca început, ci exclusiv ca sfârșit, rezultat, cheie de boltă, concluzie. Luat ca premisă, *pecca fortiter* se transformă într-un principiu etic;

¹⁶ Johann Wolfgang von Goethe, *Faust*, I, 364.

unui principiu al harului trebuie să-i corespundă principiul *pecca fortiter*. Aceasta înseamnă justificarea păcatului. Enunțul lui Luther este astfel întors pe dos. „Păcătuiește cu îndrăzneală” nu putea fi, pentru Luther, decât ultimul refugiu, consolarea celui care, aflat pe drumul uceniciei, constată că nu poate fi liber de păcat și care, din teamă de păcat, pierde nădejdea în harul lui Dumnezeu. Pentru el, îndemnul „păcătuiește cu îndrăzneală” nu este un soi de afirmare fundamentală a vieții sale de neascultare, ci reprezintă Evanghelia harului lui Dumnezeu, în fața căreia întotdeauna și în orice loc suntem păcătoși, care ne caută și ne îndreptățește tocmai ca oameni păcătoși. Mărturisește-ți cu îndrăzneală păcatul, nu încerca să te eschivezi, însă „crede cu o și mai mare îndrăzneală”. Ești un păcătos, de aceea, fii un păcătos. Nu încerca să fii altceva decât ceea ce ești. Da, fii zilnic un păcătos și încă unul plin de îndrăzneală. Dar cui oare îi pot fi adresate aceste cuvinte, dacă nu celui care zilnic renunță, din toată inima, la păcat și la tot ce l-ar putea împiedica să-L urmeze pe Isus și care se simte profund îndurerat de necredințioșia și de păcatele sale zilnice? Cine altul poate asculta aceste cuvinte, fără a-și primejdui credința, dacă nu cel care, prin această mângâiere, se știe chemat din nou la ucenicie? Interpretat astfel, în chip de rezultat, enunțul lui Luther vorbește despre harul costisitor, singurul har veritabil.

Harul ca principiu, *pecca fortiter* ca principiu, harul ieftin, nu sunt, în final, decât o nouă lege, care nu ajută și nu eliberează. Harul în chip de cuvânt viu, *pecca fortiter* ca mângâiere în necaz și ca o chemare la ucenicie, harul costisitor constituie singurul har autentic, care iartă într-adevăr păcatele și-l eliberează pe păcătos.

Precum corbii, am tăbărât pe cadavrul harului ieftin, de unde am luat otrava care a ucis dintre noi adevărata ucenicie. Ce-i drept, doctrina harului pur a cunoscut o apoteoză fără pereche; învățătura pură despre har a devenit ea însăși dumnezeu, a devenit harul însuși. Cuvintele lui Luther au fost repetate pretutindeni, dar adevărul lor a fost pervertit în autoamăgire. S-ar spune că, dacă Biserica proclamă doctrina îndreptățirii, ea este, negreșit, o Biserică îndreptățită! Adevărata moștenire a lui Luther s-ar recunoaște prin aceea că harul este făcut cât de ieftin posibil. A fi luteran ar însemna să lași ucenicia pe seama legaliștilor, a reformatilor și a entuziaștilor – totul,

de dragul harului; să îndreptățești lumea și să-i socotești eretici pe creștinii care vor să trăiască în ucenicie. Un popor a devenit creștin, a devenit luteran, însă în dauna uceniei, la un preț mult prea scăzut. Harul ieftin a învins.

Dar suntem oare conștienți că acest har ieftin s-a întors fără milă împotriva noastră? Prețul pe care trebuie să-l plătim astăzi, prin colapsul bisericilor organizate, nu este oare consecința inevitabilă a harului care poate fi obținut atât de ieftin? Am propovăduit Cuvântul și am administrat sacramentele în mod ieftin, un întreg popor a fost botezat, confirmat și absolvit, fără întrebări și fără condiții. Din dragoste omenească, odoarele sfinte ale creștinismului au fost aruncate celor batjocoritori și necredincioși. Harul a fost revărsat în șuvoaie nesfârșite, dar chemarea de a-L urma pe Hristos cu seriozitate a răsunat tot mai rar. Ce s-a ales de preceptele Bisericii timpurii, care, prin catehumenatul botezului, a străjuit cu grijă granița dintre Biserică și lume, pentru păstrarea harului costisitor? Ce s-a ales de avertismentele lui Luther cu privire la propovăduirea Evangheliei care le dă oamenilor siguranță în mijlocul unui trai nelegiuit? Când a fost lumea creștinată mai îngrozitor și mai scandalos decât acum? Ce sunt cei 3.000 de saxoni uciși de Carol cel Mare, în comparație cu milioanele de suflete ucise în zilele noastre? Astăzi trăim din plin promisiunea că păcatele părinților vor fi pedepsite în copii, până la a treia și a patra generație¹⁷. Harul ieftin a fost necruțător cu Biserica noastră Evanghelică.

Negreșit, harul ieftin a fost necruțător și cu cei mai mulți dintre noi, la nivel personal. În loc să ne deschidă drumul spre Hristos, ni l-a închis. În loc să ne cheme la ucenicie, ne-a îndârjit în neascultare. N-a fost oare necruțător și nemilos să fim asaltați de doctrina harului ieftin tocmai acolo unde am auzit cândva chemarea lui Isus la ucenicie, ca pe o chemare a harului cristic, acolo unde am îndrăznit, poate, cândva, să facem primii pași pe calea uceniei, cultivând ascultarea de porunca dată? Am fi putut oare percepe altfel această doctrină, când a căutat să ne ațină calea, chemându-ne la o cumințenie în felul lumii, când a stins în noi bucuria uceniei, șoptindu-ne că totul e, de fapt, o cale aleasă de noi înșine, o risipă

¹⁷ Exod 20:5 și Deuteronom 5:9.

de energie, trudă și disciplină, nu doar zadarnică, ci și foarte periculoasă? În definitiv, prin har, totul s-a îndeplinit și s-a desăvârșit. Mucul care fumega a fost înăbușit fără milă.¹⁸ A fost necruțător să i se vorbească astfel unui om, fiindcă, buimăcit de oferta așa de ieftină, a trebuit să renunțe la calea pe care a fost chemat de Isus, apucând acum harul ieftin, care i-a blocat pentru totdeauna posibilitatea cunoașterii harului scump. Nu se putea ajunge decât aici: omul amăgit și slab, odată intrat în posesia harului ieftin, s-a simțit numaidecât puternic, dar, în realitate, a pierdut puterea de a trăi o viață de ascultare și de ucenicie. Harul ieftin a distrus mai mulți creștini decât orice altă lege a faptelor.

În cele ce urmează, vrem să vorbim în numele celor care sunt tulburați de această problemă, al celor pentru care mesajul harului a devenit, în mod înspăimântător, lipsit de orice conținut. De dragul corectitudinii, acest mesaj trebuie rostit pentru aceia dintre noi care mărturisesc că harul ieftin le-a răpit ucenia și, odată cu ea, înțelegerea harului costisitor. Altfel spus, deoarece nu vrem să tăgăduim faptul că nu mai trăim o viață de ucenicie în ascultare de Hristos și că aparținem unei biserici drept credincioase, cu o învățătură curată despre har, dar nu și uneia care practică ucenia, se cuvine să încercăm restabilirea relației corecte dintre har și ucenicie. În această privință, nu mai putem să ne eschivăm. Devine tot mai limpede că impasul bisericii noastre se reduce la următoarea întrebare: cum putem să trăim în calitate de creștini astăzi?

Ferice de cei care au ajuns deja la capătul drumului pe care vrem să pășim și noi și care descoperă cu uimire ceea ce într-adevăr pare de neconceput, și anume, că harul este costisitor tocmai pentru că este har pur, harul lui Dumnezeu, oferit prin Isus Hristos. Ferice de cei care, urmându-L în mod simplu pe Isus Hristos, au fost copleșiți de acest har, încât, în duh smerit, pot să înalțe laude harului atotlucrător. Ferice de cei care, cunoscând acest har, pot să trăiască în lume, fără a se pierde în ea, care, urmându-L pe Hristos, au căpătat o asemenea încredințare cu privire la patria cerească, încât sunt cu adevărat liberi să trăiască în această lume. Ferice de cei pentru care ucenia în ascultare de Hristos nu înseamnă nimic altceva decât o

¹⁸ Isaia 42:3 (Matei 12:20).

viață trăită prin har, iar harul, nimic altceva decât ucenicie. Ferice de cei care au devenit creștini în acest sens, și anume, de cei față de care cuvântul harului a fost îndurător.